

MLUVNICE GALICIJŠTINY

BOHUMIL **ZAVADIL**

KAROLINUM

Mluvnice galicijštiny

Bohumil Zavadil

Recenzovali:

Dr. Xosé Luís Regueira

Mgr. Kateřina Vlasáková Couceiro

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum

Praha 2025

K vydání připravil Petr Čermák

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2025

© Bohumil Zavadil, 2025

ISBN 978-80-246-5948-0

ISBN 978-80-246-6008-0 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Úvod ----- 9

I. Fonetika a fonologie ----- 15

- I.1 Obecné pojmy ----- 16
- I.2 Dělení hlásek ----- 16
 - I.2.1 Galicijské samohlásky ----- 17
 - I.2.2 Galicijské souhlásky ----- 18
 - I.2.3 Galicijské sonanty ----- 22
- I.3 Segmentace proudu řeči ----- 23
 - I.3.1 Slabiky ----- 23
 - I.3.2 Takty ----- 23
 - I.3.3 Výpovědní úsek ----- 23
 - I.3.4 Promluvový úsek ----- 23
- I.4 Suprasegmentální prostředky ----- 24

II. Pravopis ----- 25

- II.1 Galicijská abeceda ----- 26
- II.2 Velká písmena ----- 27
- II.3 Dělení slov ----- 28
 - II.3.1 Struktura slabik v galicijštině ----- 28
 - II.3.2 Diakritická znaménka ----- 29
 - II.3.2.1 Grafický přízvuk ----- 29
 - II.3.3 Diakritický přízvuk ----- 31

III. Morfologie ----- 41

- III.1 Slovní druhy ----- 43
 - III.1.1 Morfologie denominátorů ----- 45
 - III.1.1.1 Substantiva ----- 45
 - III.1.1.2 Adjektiva ----- 57
 - III.1.1.3 Verba ----- 68
 - III.1.1.4 Adverbia ----- 121
 - III.1.2 Morfologie amplifikátorů ----- 128
 - III.1.2.1 Zájmena ----- 128
 - III.1.2.1.1 Zařazovače ----- 138

III.1.2.2	Číslovky -----	161
III.1.3	Operátory -----	168
III.1.3.1	Členy -----	168
III.1.3.2	Předložky -----	171
III.1.3.3	Spojky -----	173
III.1.3.3.1	Spojky souřadící -----	173
III.1.3.3.2	Spojky podřadící -----	176
III.1.3.4	Pragmatické markátory -----	181
III.1.3.5	Interjekce -----	195

IV. Syntax ----- 199

IV.1	Syntax výpovědi -----	200
IV.2	Syntax věty -----	203
IV.2.1	Základní větná dvojice -----	203
IV.2.1.1	Věta jednočlenná -----	203
IV.2.1.2	Věta dvojčlenná -----	203
IV.2.1.2.1	Subjekt -----	203
IV.2.1.2.2	Predikát -----	204
IV.2.2	Rozvíjející členy větné -----	206
IV.2.2.1	Přívlastek -----	206
IV.2.2.2	Objekt -----	210
IV.2.2.2.1	Objekt přímý -----	211
IV.2.2.2.2	Objekt nepřímý -----	211
IV.2.2.2.3	Objekt předložkový -----	211
IV.2.2.3	Okolnostní určení -----	211
IV.2.2.4	Doplňek -----	217
IV.2.2.4.1	Doplňek adjektivní -----	218
IV.2.2.4.2	Doplňek substantivní -----	218
IV.2.2.5	Polopredikační klauzule -----	219
IV.2.2.5.1	Polopredikační klauzule infinitivní -----	220
IV.2.2.5.2	Polopredikační klauzule gerundiální -----	221
IV.2.2.5.3	Polopredikační klauzule participiální -----	221
IV.2.2.5.4	Galské klauzule neparticipiální -----	223
IV.2.2.5.4.1	Galské klauzule adjektivní -----	223
IV.3	Syntaktické vztahy -----	224
IV.3.1	Koordinace -----	224
IV.3.2	Adordinace -----	229
IV.3.2.1	Adordinace vysvětlovací -----	229
IV.3.2.2	Adordinace výčtová -----	230
IV.3.2.3	Adordinace shrnující -----	231
IV.3.2.4	Adordinace reformulační -----	232
IV.3.2.5	Adordinace rektifikační -----	232
IV.3.2.6	Adordinace textově strukturační -----	232
IV.3.3	Subordinace -----	233
IV.4	Souvětí -----	233
IV.4.1	Souvětí koordinační -----	233
IV.4.2	Souvětí adordinační (přístavkové) -----	236
IV.4.3	Souvětí subordinace (podřadné) -----	236
IV.4.3.1	Klasifikace vedlejších vět -----	237

IV.5	Syntax textu	-----	247
IV.6	Struktura textu	-----	248
IV.6.1	Řeč přímá	-----	248
IV.6.2	Řeč polopřímá	-----	249
IV.6.3	Řeč nepřímá	-----	249
IV.7	Historický přezens	-----	250
V.	Galicijské dialekty	-----	253
	Bibliografie	-----	255
	Zdroje excerpčí	-----	257
	Užitečné internetové odkazy	-----	258

ÚVOD

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA GALICIE A GALICIJŠTINY

Předkládanou *Mluvnici galicijštiny* uzavírám cyklus svých gramatik hispánských národních jazyků. Za pozornost by stály i jazyky či jazykové varianty regionální, jako je asturština, aragonština, andaluština, murcijština nebo extremadurština, jejichž uživatelé nejsou samostatným národem, a jejichž jazykové varianty jsou tudíž komplexy lokálních a krajových úzů.

V textu budu čerpat z různých zdrojů uvedených v bibliografii. Pro popis charakteristiky gramatického systému galicijštiny pro mě byla zvlášť důležitá práce González Guerra – Ogando Valcárcel (2022), výklad však uzpůsobuji vlastnímu přístupu, osvědčenému v gramatikách ostatních hispánských jazyků (Zavadil – Čermák, 2010, Zavadil, 2010 a Zavadil, 2020).

V jazykové dokumentaci uvádím písemnou podobu kurzivou a výslovnost v hranatých závorkách, např.:

amigo [a'miyo] přítel/kamarád, *amiga* [a'miɣa] přítelkyně, kamarádka.

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA GALICIE

Galicie zaujímá severozápadní cíp Pyrenejského poloostrova. Je jedním ze 17 autonomních společenství současného Španělského království s vlastní regionální vládou nazývanou *Xunta de Galicia*. Autonomní společenství mělo v roce 2024 cca 2 700 000 obyvatel. Politické a administrativní uspořádání Galicie upravuje – stejně jako v ostatních španělských autonomních společenstvích – tzv. autonomní statut (k charakteristice správního systému ve Španělsku a tamní sociolingvistické situaci viz Čermák – Koťátková – Buchtele – Mrva, 2023). Celosvětově významným fenoménem je Svatojakubská cesta, od raného středověku poutní cesta k ostatkům sv. Jakuba staršího v katedrále v Santiago de Compostela (toto město je od roku 1985 na seznamu světového dědictví UNESCO).

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA GALICIJŠTINY A JEJÍ NORMY

Galicijština je románský jazyk stojící na přechodu mezi španělštinou a portugalštinou. O kodifikaci jazyka tu pečuje Galicijská královská akademie (*Real Academia Galega*), významná je v tomto ohledu i činnost tří galicijských univerzit: *Universidade de Santiago de Compostela*, *Universidade de Vigo* a *Universidade da Coruña*.

Galicijština má vlastně dvojí jazykovou normu: *oficiální* a tzv. *reintegracionistickou*, používanou propagátory co největšího přiblížení galicijštiny portugalštině. Tato podvojnost se odráží i v samém názvu Galicie:

Galicia je obvyklý název autonomní oblasti Galicie (*Comunidade Autónoma de Galicia*), doporučovaný normou spisovného jazyka.

Galiza je název používaný tzv. *reintegracionisty*.

Současně platná, tj. oficiální norma spisovné galicijštiny je obsažena v materiálech Galicijské královské akademie (*Real Academia Galega – RAG*). Variabilita úzu, včetně toho pravopisného, je ale značná, a tak dochází k tomu, že se v psaných textech můžeme setkat s tvary nebo výrazy, které se od platné spisovné normy liší. Jako příklad si můžeme uvést styl významného současného spisovatele Xosého Luíse Méndeze Ferrína (narozen roku 1938), který takové odchylky obsahuje, srov. následující přehled:

Spisovná norma	X. L. Méndez Ferrín	Dublety (u Méndeze Ferrína)
<i>amargo</i> hořký	<i>amargue</i>	<i>alma</i> i <i>ialma</i> duše
<i>bosque</i> les	<i>bosco</i>	<i>chan</i> i <i>chao</i> zem
<i>caer</i> padat	<i>caír</i>	<i>dulzor</i> i <i>dozor</i> sladkost
<i>cambiar</i> změnit, přestěhovat	<i>cambear</i>	<i>mar</i> i <i>mare</i> moře
<i>cambio</i> změna	<i>cámbeo</i>	<i>muller</i> i <i>moller</i> žena
<i>camión</i> nákladník	<i>cameón</i>	<i>pero</i> i <i>pro</i> ale
<i>con eles</i> s nimi	<i>coeles</i>	<i>só</i> i <i>soio</i> sám
<i>con esa dificultade</i> s touto obtíží	<i>coesa dificultade</i>	
<i>con ese nome</i> s tím jménem	<i>coese nome</i>	
<i>control</i> kontrola, dohled	<i>controlo</i>	
<i>a cor</i> barva	<i>a coor</i>	
<i>o meu curmán</i> můj bratranec	<i>o meu curmao</i>	
<i>os dous curmáns</i> oba bratrance	<i>os dous curmaos</i>	
<i>febre</i> horečka	<i>frebe</i>	
<i>fermoso</i> krásný	<i>fremoso</i>	
<i>irmáns</i> bratři	<i>irmaos</i>	
<i>a man</i> ruka → <i>as mans</i>	<i>a mao</i> → <i>as maos</i>	
<i>punto</i> bod	<i>ponto</i>	
<i>muller</i> žena	<i>moller</i>	
<i>triunfo</i> vítězství	<i>trunfo</i> (podle spisovné normy znamená „trumf“)	
<i>verxel</i> háj	<i>verxer</i>	
<i>verán</i> léto	<i>verao</i>	
<i>volver a</i> + infinitiv znovu něco udělat	<i>voltar a</i> + infinitiv	

Více k charakteristice normy galicijštiny nalezne zájemce u Mrvy a Čermáka (2023).

GALICIJSKÉ INSTITUCE

- **Galicijský parlament** je nejvyšším představitelem zákonodárné moci v Galicii. Tvoří jej 75 poslanců volených všeobecným hlasováním na dobu čtyř let. Voleb se mohou zúčastnit i Galicijci sídlící v zahraničí.
- **Xunta de Galicia** je kolektivním orgánem výkonné moci v Galicii. Tvoří ji předseda, jeden nebo dva místopředsedové a (v současnosti) devět radních (jejich počet se dle rozhodnutí předsedy může měnit).
- V mocenském systému dále existují další instituce a orgány, např. provinční zastupitelstva (*Deputacións Provinciais*), volená na místní úrovni.
- Předseda Xunty (*Presidente da Xunta de Galicia*) řídí a koordinuje práci Xunty a je jejím představitelem v rámci španělského státu. Je členem galicijského parlamentu, tím je také volen a jmenuje ho španělský král.
- Galicijci jsou úředně považováni za jeden z národů žijících na území Španělska. Jako v jiných národních regionech se i v Galicii projevují autonomistické tendence. Jejich politickým nositelem je mj. Galicijský národní blok (*Bloque Nacionalista Galego* = BNG).

Z DĚJIN GALICIE

Území Galicie bylo obydleno již od paleolitu, nejstarší historii dokládají archeologické nálezy (jeskyně obydlené různými druhy hominidů, zejména neandrtálců, pozdější období dokumentují nálezy z doby bronzové a železné jako např. megalitická pohřebiště atd.). Popis modernější historie Galicie často začíná roku 19 př. n. l., kdy se završilo římské dobytí tohoto území (započaté roku 137 př. n. l.): Římané se rozhodli připojit ke své říši území obývané Kallaiky (řecky *Kallaikoi* podle Strabóna), které nazvali GALLAECIA. Z tohoto latinského názvu pak vznikla pojmenování *Galiza* a *Galicia*.

Na počátku 12. století bylo založeno Galicijské království (*Reino de Galiza*), které se později stalo součástí království leónského a posléze kastilského a nakonec, od roku 1469, království španělského (byť formálně bylo až do 19. století vlastně jedním z království sjednocených pod jedním panovníkem). Mezi španělskými regiony představovala Galicie území poněkud zaostalé s převládajícím drobným zemědělstvím a rybnářstvím a s početnou hospodářskou emigrací do Latinské Ameriky. V některých oblastech (např. v Argentině) byla galicijská imigrace tak silná, že se tam názvu *gallego* začalo používat pro evropské Španěly obecně. V současné době je Galicie významným španělským regionem v rozvoji, přecházejícím od tradičního rybnářství a zemědělství k průmyslové výrobě.

Galicijci se konstitovali jako národ s vlastním jazykem, středověkou i novověkou literaturou a specifickou národní kulturou.

GALICIJSKÉ NÁRODNÍ SYMBOLY

Galicie má vlastní vlajku, znak a hymnu.

Současná galicijská vlajka vznikla na konci 19. století v rámci galicijského národního obrození (*Rexurdimento de Galicia*) a byla zavedena *generací Nós* (My) jako symbol galicijského národa. Má podobu obdélníku s bílým pozadím a modrou úhlopříčkou směřující od levého horního rohu do pravého rohu dolního. Uprostřed úhlopříčky je galicijský znak.

Obr. 1: Galicijská vlajka

GALICIJSKÁ HYMNA

Que din os rumorosos
na costa verdecente,
ao raio transparente
do prácido luar?
Que din as altas copas
de escuro arume arpado
co seu ben compasado
monótono fungar?
Do teu verdor cinguido
e de benignos astros,
confin dos verdes castros
e valeroso chan,
non des a esquecemento

da inxuria o rudo encono;
 desperta do teu sono,
 fogar de Breogán.

Os bos e xenerosos
 a nosa voz entenden
 e con arroubo atenden
 o noso ronco son,
 máis só os iñorantes
 e féridos e duros,
 imbéciles e escuros
 non nos entenden, non.

Os tempos son chegados
 dos bardos das edades
 que as vosas vaguedades
 cumprido fin terán;
 pois, donde quer, xigante
 a nosa voz pregoa
 a redenzón da boa
 nazón de Breogán.

Jde o část básně *Os pinos* (Borovice) ze sbírky *Queixumes dos pinos* (Co si septají/vyprávějí borovice) od Eduarda Pondala.

SOUČASNÁ SOCIOLINGVISTICKÁ SITUACE V GALICII

Galicie je regionem, v němž se vedle galicijštiny uplatňuje španělština jakožto oficiální jazyk celého Španělského království – galicijština je tzv. jazykem kooficiálním, tj. je oficiálním pouze na území galicijského autonomního společenství. Oba jazyky tak vedle sebe koexistují – galicijština již ztratila pověst jazyka venkovských prostých vrstev a stala se jazykem části elit. Popis každodenního soužití obou jazyků je složitý a odhad jejich budoucnosti na území Galicie obtížný (více k němu Mrva – Čermák, 2023).

I. FONETIKA A FONOLOGIE

I.1 OBECNÉ POJMY

Zvuky vznikají kmitáním pevných těles. Zvukovými jednotkami v jazyce jsou **hlásky**. Produkce hlásek se účastní několik orgánů:

Orgány hlasové (fonační)

Hlas vzniká kmitáním sloupce vzduchu vydechovaného plícemi a modifikovaného rezonančními dutinami (dutinou hrdelní, dutinou ústní, případně i dutinou nosní). V dutině hrdelní jsou umístěny hlasivky. Jsou to výběžky hrtanové sliznice, které jsou při klidovém dýchání od sebe oddáleny tak, že vytvářejí trojúhelníkový průchod pro výdechový proud.

Orgány modifikační

Upravují hlas do podoby hlásek. Dělí se na **orgány pevné** (horní čelist a dutiny – ústní, nosní, hrdelní) a **orgány pohyblivé** (jazyk, rty, dolní čelist).

I.2 DĚLENÍ HLÁSEK

Hlásky se dělí na **samohlásky** (vokály – hlásky tónové), **sonanty** (zahrnují likvidy, nazály a glidy) a **souhlásky** (konsonanty – hlásky šumové). Fyzikálně se tónové hlásky vyznačují pravidelnými kmity, zatímco hlásky šumové mají kmity nepravidelné. **Sonanty** stojí mezi samohláskami a souhláskami.

Písemné zobrazování hlásek

Jazykový projev mívá dvojí podobu: zvukovou (akustickou) nebo písemnou (grafickou). Zvukovou podobu hlásek zkoumá **fonetika** (artikulační nebo akustická). **Artikulační fonetika** zkoumá hlásky z hlediska jejich tvoření, **akustická fonetika** zkoumá hlásky z hlediska jejich působení na sluchové orgány. S tím souvisí úloha hlásek pro rozlišování významů. Hlásky nazírané z hlediska schopnosti rozlišovat významy jsou **fonémy**. Jejich zkoumání je předmětem **fonologie**. Fonémy se zapisují ve svislých (šikmých) závorkách: zápis /p/ označuje foném *p*. Hlásky se zapisují v závorkách hranatých: [p] označuje hlásku *p*. Hlásky jsou konkrétními zvukovými jednotkami jazyka, fonémy jsou jednotky

abstraktní. Jinými slovy, hlásky jsou materiální realizace fonémů. Některé fonémy mají jen jednu hláskovou realizaci (např. /f/), jiné (jichž je většina) mají hláskových realizací více (např. /l/, /n/ mají celou řadu pozičních variant).

1.2.1 GALICIJSKÉ SAMOHLÁSKY

Samohlásky jsou hlásky tónové. Na jejich artikulaci se podílejí sloupce výdechového proudu kmitajícího ve dvou rezonančních dutinách: před jazykem (v přední části dutiny ústní) a za jazykem (v zadní části dutiny ústní a zároveň v dutině hrdelní). Rozdíly mezi samohláskami jsou způsobovány pohybem jazyka ve směru vodorovném (horizontálním), tedy odpředu dozadu, a pohybem ve směru svislém (vertikálním), tedy zdola nahoru. Poloha jazyka modifikuje velikost dvou rezonančních dutin (dutiny ústní a dutiny hrdelní), přičemž platí, že čím je dutina menší, tím je její tón vyšší, čím je dutina větší, tím je její tón hlubší. Každý vokál je tedy simultánní realizací dvou tónů, rozdíly jsou dány proporcemi obou dutin.

V galicijštině se rozlišuje sedm vokalických fonémů.

	vysoké	střední	zadní
přední	i		u
polovysoké		e	o
polonízské		ɛ	ɔ
nízská		a	

Obr. 2: Galicijské samohlásky podle místa artikulace

Vztah mezi dutinou ústní a dutinou hrdelní při mluvení je pochopitelně nepřímě úměrný: čím větší je dutina před jazykem, tím menší jsou dutiny za ním a naopak. Na objemu dutiny závisí hloubka tónu.

Při artikulaci samohlásky [a] jsou obě dutiny v rovnováze.

Při artikulaci samohlásky [ɛ] je tón dutiny před jazykem o něco vyšší, tón dutin za jazykem o něco nižší.

Při artikulaci samohlásky [e] je tón dutiny před jazykem ještě vyšší, tón dutin za jazykem ještě nižší.

Při artikulaci samohlásky [i] je tón dutiny před jazykem nejvyšší, tón dutin za jazykem nejnižší.

Při artikulaci samohlásky [ɔ] je tón dutiny před jazykem o něco nižší než u [a] (jazyk je v zadní části dutiny ústní a dutina se zvětšuje labializací), tón dutin za jazykem je o něco vyšší než u [a].

Při artikulaci samohlásky [o] je tón dutiny před jazykem ještě nižší (jazyk je v zadní části dutiny ústní a dutina se zvětšuje labializací), tón dutin za jazykem ještě vyšší.

Při artikulaci samohlásky [u] je tón dutiny před jazykem nejnižší, tón dutin za jazykem nejvyšší.

1.2.2 GALICIJSKÉ SOUHLÁSKY

Všechny souhlásky (hlásky šumové) jsou v galicijštině neslabičné.

Souhlásky jsou tvořeny simultánní realizací čtyř artikulačních vlastností (distinktivních rysů): znělosti, místa artikulace, způsobu artikulace a zapojení rezonančních dutin.

1. Znělost :: neznělost

Souhlásky znělé jsou provázeny vibrací hlasivek vytvářející hlas, **souhlásky neznělé** se artikulují bez účasti hlasivek. Např. české citoslovce *pst!* nelze zakřičet, protože všechny jeho souhlásky jsou neznělé. V systému souhlásek existuje ke každé neznělé souhláске příslušná párová souhláska znělá (korelace znělosti):

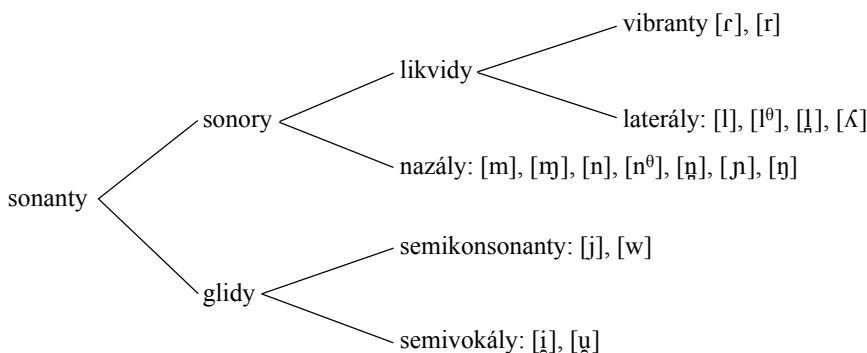
$$p - b, t - d, k - g, f - v, s - z, š - ž$$

Některé souhlásky však nejsou párové – mají jen podobu znělou. Takovým hláskám se říká **sonory**. Jejich specifikem je to, že při jejich artikulaci je v dutině ústní poměrně velký volný prostor, v němž vedle vlastní souhláskové artikulace kmitá sloupec vzduchu podobně jako při artikulaci samohlásek. Tyto vlastnosti mají **likvidy** (*r, l*) a **nazály** (nosovky – *m, n, ŋ*). Proto v češtině a slovenštině (v galicijštině nikoli) mohou sonory fungovat jako opora slabiky: *prst, vlk, sedm*.

Slovenština má dokonce likvidy dlouhé, psané jako *ř, ľ*: *křv* krev, *křdel'* hejno; *tlk* hňup, *hlbka* hloubka.

Při artikulaci nazál [m], [n], [ŋ], [ɲ] zní spolu se souhláskovou artikulací v dutině ústní také tón dutiny nosní. Přístup výdechového proudu do ní reguluje výběžek měkkého patra, tzv. záklopka.

Podobné vlastnosti jako sonory mají také **glidy** (vyslov [glajdy]). Proto bývají společně zahrnovány do jediné třídy, které se říká **sonanty**. Všechny sonanty jsou nepárové (nemají neznělý korelát). V systému tvoří zvláštní skupinu, která stojí na přechodu mezi samohláskami a souhláskami.

Obr. 3: Schéma nepárových hlásek v galicijštině

Sonanty = sonory + glidy

Sonanty laterální a nazální mají různé poziční varianty, kterými se připodobňují (asimilují) k následujícím konsonantům:

- [l] – varianta alveolární: *lila* [ˈlila] šefík
- [l⁰] – varianta interdentalní: *alzar* [al⁰θar] zvednout
- [ɭ] – varianta addentalní: *salto* [ˈsaɭto] skok
- [ɮ] – varianta palatální: *colchón* [kol^ɨtʃon] matrace
- [n] – varianta alveolární: *nación* [naˈθjon] národ, *a consoante* [a konsoante]
- [n⁰] – varianta interdentalní: *once* [ˈon⁰θe] jedenáct, *onza* [ˈon⁰θa] unce
- [ɲ] – varianta addentalní: *entrar* [enˈtrar] vstoupit
- [nʲ] – varianta palatální: *anxo* [ˈanˈʃo] anděl
- [ŋ] – varianta velární: *tango* [ˈtango] tango

Spojování souhlásek

Setká-li se znělá a neznělá souhláska, mění se znělá v neznělou (desonorizuje se), opačný proces se nazývá sonorizace (např. galicijské „os mozos“, kde se „os“ vyslovuje [oz]).

Takové přizpůsobení jedné hlásky druhé se nazývá **asimilace** (spodoba). Může při ní jít o asimilaci místa artikulace, způsobu artikulace nebo znělosti.

Disimilace je naopak větší oddálení místa nebo způsobu artikulace.

2. Konsonanty podle místa artikulace

Podle místa artikulace se v galicijštině rozlišují

- a) **konsonanty labiální:** bilabiály [p], [b], [β], [m], labiodentála [f], labiovelára [w]
- b) **konsonanty dentální:** addentály [t̪], [d̪], interdentalny [θ], [ð], [ɲ], [ɭ]
- c) **konsonanty alveolární:** alveolary [n], [l], [r], apikoalveolára [s], lateroalveolára [ɭ]
- d) **konsonanty palatální:** palatála [j], prepalatála [ʃ], lateropalatála [ʎ]
- e) **konsonanty velární:** velary [k], [g], labiovelára [w]
- f) **konsonanty uvulární:** uvulára [χ]

3. Konsonanty podle způsobu artikulace

Podle způsobu artikulace se v galicijštině rozlišují okluzivy, frikativy a afrikáty:

- a) **okluzivy** (hlásky ražené)

Při jejich artikulaci se výdechovému proudu staví do cesty překážka (závěr), kterou výdechový proud prudce rozráží, takže dochází k explozi. Okluzivy jsou **souhlásky okamžité** (nedají se prodloužit).

p :: b, t :: d, k :: g

b) frikativy (hlásky třené)

Při jejich artikulaci se mezi pevným a pohyblivým artikulačním orgánem vytvoří úzká štěrбина, kterou se výdechový proud prodirá. Frikativy jsou **souhlásky trvací** (dají se prodloužit).

české $f :: v, s :: z, š :: ž, ch :: h$

c) afrikáty (hlásky polozávěrové)

Afrikáty jsou kombinací okluziv a frikativy.

Při artikulaci konsonantů se rozlišují tři fáze, následující rychle za sebou:

– **intenze** (fáze počáteční)

Pohyblivý artikulační orgán (většinou jazyk) zaujme pozici pro vytvoření závěru nebo úžiny.

– **tenze** (fáze střední)

Pohyblivý orgán vytváří přiblížením k orgánu nepohyblivému závěr nebo úžinu a výdechový proud tuto překážku překonává.

– **detenze** (fáze koncová)

Pohyblivý artikulační orgán opouští danou pozici a přechází k artikulaci další hlásky nebo zůstává v klidové pozici, čímž vzniká pauza.

Při artikulaci afrikát je intenze okluzivní povahy; v průběhu tenze se závěr mění v úžinu; detenze je frikativní: [tʃ], [dʒ]

d) vibranty

Vibranty jsou okluzivy zvláštní povahy: při jejich artikulaci kmitá v dutině ústní sloupec vzduchu jako při artikulaci samohlásek [ɹ], [r].

e) aproximanty

Aproximanty jsou frikativní realizace znělých okluziv s poněkud relaxovanou (povoleno) artikulací. Název aproximanty pochází z jejich akustického zobrazení na sonografu: jejich akustické spektrum se blíží spektru glid. V galicijštině k nim patří [β], [ð], [ɣ].

f) glidy

Glidy ['glajdi] jsou polosouhláskové nebo polosamohláskové (tj. neslabičné) realizace vysokých vokálů *i, u*: [j], [ɨ]; [w], [ɯ].

4. Konsonanty podle zapojení rezonančních dutin

Podle zapojení rezonančních dutin se rozlišují konsonanty orální a konsonanty nazální.

a) konsonanty orální (orály)

Při jejich artikulaci je přístup výdechového proudu do dutiny nosní uzavřen výběžkem měkkého patra (zákloupek), takže rezonuje jen dutina ústní.

b) konsonanty nazální (nazály)

Při jejich artikulaci je přístup výdechového proudu do dutiny nosní otevřen, takže vedle dutiny ústní rezonuje i dutina nosní.

Každý konsonant nebo každou sonantu je z artikulačního hlediska možno definovat těmito čtyřmi distinktivními rysy: znělost/neznělost – místo artikulace – způsob artikulace – orálnost/nazálnost.

Repertoár šumových konsonantů v galicijštině

Charakteristickým rysem šumových konsonantů je to, že vytvářejí **korelaci znělosti**, tj. ke každému konsonantu neznělému existuje příslušný párový znělý. V galicijštině to však není důsledné: k neznělému *ch* [tʃ] tu neexistuje párové [dʒ]; k neznělému *s* [s] neexistuje párové [z], a k neznělému [ʃ] neexistuje párové [ʒ]. To vede k určitému systémovému napětí, jež se v budoucnosti může projevit změnami hláskového systému.

Tab. 1: Galicijské šumové konsonanty

Grafický symbol	Fonetická charakteristika
<i>p</i>	neznělá bilabiální okluziva orální
<i>b</i>	znělá bilabiální okluziva orální
<i>t</i>	neznělá addentální okluziva orální
<i>d</i>	znělá addentální okluziva orální
<i>k</i>	neznělá velární okluziva orální
<i>g</i>	znělá velární okluziva orální
<i>ch</i>	neznělá apikoalveolární afrikáta orální
<i>s</i>	neznělá apikoalveolární frikativa orální
<i>ʃ</i>	neznělá postalveolární frikativa orální

Galicijské *s*

Podobně jako ve španělštině a na rozdíl od češtiny a slovenštiny, kde je *s* frikativou predorsoalveolární, je galicijské *s* povahy apikoalveolární: při jeho realizaci se jazyk, vyklenutý konkávně, hrotem opírá o vnitřní stranu horních alveol. Protože takto se automaticky realizuje každé galicijské /s/, upouštím v dalším textu od možného značení [s̺] a uvádím jen (galicijské) [s].

Galicijské *t* a *d*

Také galicijské okluzivy *t* a *d* se realizují (ve shodě se španělštinou) jinak než v češtině a ve slovenštině. Zatímco v galicijštině a ve španělštině jsou to addentály, při jejichž realizaci se jazyk opírá o vnitřní stranu horních řezáků, v češtině a slovenštině jsou povahy predorsoalveolární: jazyk se při jejich artikulaci dotýká hrotem dolních řezáků a úžina se vytváří mezi přední částí hřbetu jazyka a horními alveolami. Ani zde ve fonetické transkripci nepoužívám možného označení [t̺], [d̺], nýbrž píšu jen (galicijské) [t], [d].

1.2.3 GALICIJSKÉ SONANTY

Sonanty se vyznačují tím, že jsou vždy znělé a nemají párový neznělý korelát. Patří k nim sonory (likvidy a nazály) a glidy (polosouhlásky a polosamohlásky). Pro svoji zvučnost stojí sonanty na přechodu mezi (šumovými) konsonanty a (tónovými) vokály.

Tab 2: Galicijské sonanty

Nazály	Likvidy	Polosouhlásky	Polosamohlásky
/m/ znělá bilabiální okluziva nazální <i>cama</i> postel <i>amar</i> milovat	/l/ znělá lateroalveolární frikativa orální <i>bala</i> střela <i>chacal</i> šakal	[j] znělá palatální semikonsonant orální <i>miop</i> krátkozraký	[i̯] znělý palatální semivokál orální <i>rei</i> král <i>falei</i> promluvil(a) jsem
[ɱ] znělá labiodentální okluziva nazální <i>infección</i> infekce <i>confiar</i> důvěřovat	[l̪] znělá laterointerdentální frikativa orální <i>descalzo</i> bosý <i>alce</i> los (zvíře)	[w] znělý labiovelární semikonsonant orální <i>cuartel</i> kasárna <i>guapo</i> hezký	[ɰ] znělý labiovelární semivokál orální <i>bautismo</i> křest <i>causa</i> příčina
/n/ znělá alveolární okluziva nazální <i>ano</i> rok <i>narciso</i> narcis	[ɲ] znělá laterodentální frikativa orální <i>alto</i> vysoký <i>alternar</i> střídát se		
/n̪/ znělá interdentální okluziva nazální <i>once</i> jedenáct <i>vergüenza</i> hanba	[ɻ] znělá lateropalatální frikativa orální <i>llama</i> lama <i>coller</i> chytit/utrhnout		
[ɲ] znělá addentální okluziva nazální <i>canto</i> zpěv <i>contar</i> vyprávět	[r] znělá alveolární vibranta orální (vícekmítová) <i>rabia</i> zlost <i>carro</i> vůz		
[ɲ̟] znělá palatální okluziva nazální <i>viño</i> víno <i>coñecer</i> znát	[ɾ] znělá alveolární vibranta orální (jednokmítová) <i>beira</i> břeh, <i>caricia</i> pohlazení <i>carne</i> maso, <i>falar</i> mluvit		
[ŋ] znělá velární okluziva nazální <i>tango</i> tango <i>tanque</i> tank <i>man</i> ruka			

Koncové *-n* před pauzou se v galicijštině realizuje jako velární [ŋ]: *man* ruka, *condición* podmínka, *coñecen* znají, *compareceron* objevili se.

I.3 SEGMENTACE PROUDU ŘEČI

Elementárními jednotkami proudu řeči jsou slabiky.

I.3.1 SLABIKY

Slabika je každé jednotlivé zaznění hlasu (Bohuslav Hála). Oporou slabiky je samohláska, na niž se může vázat určitý počet souhlásek (v galicijštině i likvid). Slabika je nositelkou přízvuku.

I.3.2 TAKTY

Slabiky se skládají v **takty**: takt má vždy jednu slabiku přízvučnou a určitý počet (od 0 do 8) slabik nepřízvučných. Podle umístění přízvuku se rozlišují **takty vzestupné** (*patacán* lenoch), **takty sestupné** (*cándido* bělostný) a **takty obstupné** (*unívoco* jednohlasný).

I.3.3 VÝPOVĚDNÍ ÚSEK

Výpovědní úsek (dříve skupina taktů) je segment proudu řeči zakončený nekoncovou pauzou, což je signalizováno i melodií posledního taktu.

Calcei a pistola ó cinto, e saín. Zastrčil jsem si pistoli za opasek a vyšel jsem ven. – *Achegou a súa meixela á miña, e sentín na cara o seu alento queimante.* Přitiskla svou tvář na mou a já jsem na obličeji cítil její horký dech. – *Cando abrín a xanela hoxe ás cinco da mañá, encheuse o meu cuarto do arrecendo das flores.* Když jsem dnes v pět hodin ráno otevřel okno, naplnil se můj pokoj vůní květin.

I.3.4 PROMLUVOVÝ ÚSEK

Promluvový úsek (výpověď) je segment proudu řeči mezi dvěma koncovými pauzami. Bývá nositelem melodie, jejímž prostřednictvím se (zejména v koncovém taktu) vyjadřuje modální význam.

Que alegre é a vida neste país! Sinto un certo sentimento pracenteiro fluíndo decote por todas as miñas veas. O aire é fresco e puro coma o bico dun neno; o sol forte, o ceo azul... Jak veselý je život v této zemi! Cítím blaženost proudící neustále mými žilami. Vzduch je svěží a čistý jako polibek dítěte; slunce žhavé, nebe modravé...

I.4 SUPRASEGMENTÁLNÍ PROSTŘEDKY

Fonémy a jejich varianty jsou **jednotky segmentální**, v proudu řeči řazené lineárně za sebou. Na ně se navrstvují **prostředky suprasegmentální** (prozodické) jako tónová výška slabik vytvářející melodii, intenzita výdechového proudu, jež je základem přízvuku, barva hlasu (hlasový timbre) prozrazující různé emoce, tempo řeči, artikulační napětí mluvidel a relativní délka (trvání) samohlásek.

Z fonologického hlediska se některé suprasegmentální prostředky (přízvuk a melodie) chovají jako fonémy (rozlišují význam = plní funkci distinktivní). Ostatní suprasegmentální prostředky se mezi sebou různě kombinují zejména pro rozlišování modálních významů výpovědi.

II. PRAVOPIS

Pravopis neboli ortografie (*ortografía*) je souhrn pravidel vytvářejících (zejména ve spisovné variantě jazyka) normu zapisování zvukových jednotek jazyka. Spisovná varianta obsahuje obvykle také **pravidla ortoepická** (pravidla správné výslovnosti zvukových jednotek).

Repertoár grafických prostředků jazyka se skládá z písmen, uspořádaných do abecedy.

II.1 GALICIJSKÁ ABECEDA

Podle spisovné normy má galicijská abeceda 23 písmen a 6 digrafů (pravopisných spřežek).

Tab. 3: Galicijská abeceda

Grafémy	Název	Výslovnost	Foném
A a	<i>a</i>	[a], [a]	/a/
B b	<i>be</i>	[b], [β]	/b/
C c	<i>ce</i>	[θ] (+ <i>e</i> , <i>i</i>) [s] (+ <i>e</i> , <i>i</i>) (v oblastech sesea) [k] (+ <i>a</i> , <i>o</i> , <i>u</i>)	/θ/
D d	<i>de</i>	[d], [ð]	/d/
E e	<i>e</i>	[e], [ɛ]	/e/, /ɛ/
F f	<i>efe</i>	[f]	/f/
G g	<i>gue</i>	[g] [χ] (v oblastech gheady)	/g/
H h	<i>hache</i>	[0]	